

NAŠI ISELJENICI OKO UŠĆA MISSISSIPPIJA

OTOKAR LAHMAN

S jugoslavenskog etničkog područja vršila su se iseljavanja u vremenu od sredine 19. stoljeća do Drugog svjetskog rata u prekomorske zemlje, a naročito u obje Amerike¹). Pred Drugi svjetski rat bilo je, prema najvjerodostojnijim podacima, u Americama do jedan milijun jugoslavenskih iseljenika²).

Iseljavanje se vršilo prvenstveno iz kraških predjela, zatim iz Stare Srbije, Makedonije, Hrvatskog Zagorja, a u manjem broju i iz ostalih krajeva, relativno najviše s naših otoka. Siromašna kraška zemlja nije mogla prehraniti brojno stanovništvo, koje je bilo u stalnom prirastu. Unutrašnje, nesistematske migracije i skromna industrijalizacija do 1941. nisu mogli apsorbirati višak stanovništva. Iseljavanje je sve više raslo, dok pojedine prekomorske zemlje nisu uvele ograničenja, bilo zbog vlastite napućenosti, bilo zbog privrednih kriza ili posebnih razloga svoje demografske politike.

¹ Prvi počeci našeg iseljavanja spominju se negdje početkom 18. stoljeća, kad su naši mornari osnovali prvu naseobinu u Georgiji, u USA. Godine 1800. osnovali su brodolomci na obali Sjeverne Karoline naselje Croatan. Kad je polovinom prošloga stoljeća pukao glas o bogatim nalazištima zlata u Kaliforniji, pohrlili su tamo i mnogi naši Primorci (Benko-Grado A.: Tričetvrt vijeka našeg prekomorskog seljenja. Obzor — Spomen knjiga 1860.—1935. Zagreb 1936., str. 100).

² O broju naših iseljenika u Americama postoje razna, više manje nesigurna tvrdjenja i kreću se od 500.000 do preko 1.000.000. Utvrđivanje broja i odnosa vršili su pojedinačno mnogi naši javni radnici. O tome su pisali A. Tresić-Pavičić, dr. Krunoslav Janda, I. F. Lupis-Vukić, Rafael Rodić, Josip Marohnić, Ceda Pavić, Lazo Horvat, Josip Lakatoš, J. M. Trunk, Pero Slijepčević, Milan Marjanović, Branko Lazarević, Artur Benko-Grado, dr. Lukatela, ing. V. Horvat i drugi. Novije podatke o broju naših iseljenika imamo u Narodnom adresaru Ivana Mladineca (New York, 1937), koji su rađeni na temelju američke federalne statistike i direktnih podataka iz naših kolonija. Prema posljednjem izvoru bilo je oko 1.000.000 iseljenika, a od toga oko 700.000 Hrvata. Do istih je rezultata došao i Benko Grado (cit. članak, str. 100) na temelju federalne statistike SAD, statistike Britanskih dominiona i podataka jugoslavenske iseljeničke službe. Posljednja američka statistika Sixteenth Census of the USA 1940. Population, Vol. II, Part. 1., str. 42, donosi točne podatke o američkim građanima rođenim u Jugoslaviji: 161.093, od toga 97.781 muških i 63.312 ženskih; dok je 1930. bilo 211.416 odnosno 131.351 muških i 80.065 ženskih. Jugoslaveni, rođeni u Americi, smatraju se privatno i službeno Amerikancima jugoslavenskog podrijetla. Oni, dakle, nisu ovdje uzeti u obzir, ali ulaze u gore spomenute procjene naših stručnjaka.

Relativno velik broj naših iseljenika predstavlja težak gubitak naše etničke snage. To nameće potrebu, da se ispituju mogućnosti, da li bi se, na koji način i u kojoj mjeri te naše otrgnute narodne skupine mogle sačuvati, da ne budu potpuno izgubljene za našu narodnu zajednicu.

Uzgajališta kamenica i sjedišta naših iseljenika oko ušća Mississippija.

Ovaj prikaz³⁾ jedne od naših prvih organiziranih iseljeničkih skupina u Sjedinjenim Državama⁴⁾ daje prilog upoznavanju načina migracija,

³ Najveći broj podataka za ovaj prikaz sabrao mi je prof. Miloš Vujnović u New Orleansu, koji je pažljivo pregledao i dopunio i ostale moje podatke. Korisna obavještenja dao mi je i Paško Talijančić iz Biloxija. Obojici ovom prilikom najljepše zahvaljujem.

⁴ Prva organizacija naših iseljenika u USA jeste ona u San Francisku. Tu su godine 1857. iseljenici iz Hrvatskog Primorja, otoka i Boke Kotorske osnovali svoje udruženje. Drugo je društvo osnovano 1874. u New Orleansu. U svom prikazu u »Novoj Evropi« knjiga II. br. 1-1921. pod naslovom »Jugoslavenske potporne organizacije u Americi«, Branko Lazarević, tadašnji generalni konzul u Chicagu, navodi brojne potporne organizacije u Americi, no ove dvije najstarije ne spominje. On kao prvu smatra »Prvo srpsko-crnogorsko literarno i dobrotvorno društvo« u San Francisku, osnovano 15. IV. 1880., zatim Hrvatsku bratsku zajednicu, osnovanu 2. IX. 1894. u Pittsburgu i t. d.

zanimanja, života našeg naroda u novom kraju i prinosa, koji on pruža novoj sredini, te ekonomskih i kulturnih veza, koje se održavaju sa »Starrim krajem«.

Prvi naši iseljenici u državi Louisiana bili su dalmatinski pomorci. Oni su svraćali i u New Orleans i neki su tu ostali⁵). Za vrijeme »žute groznice«, t. j. oko godine 1870., bilo je u New Orleansu oko dvije stotine naših iseljenika.⁶)

Od 1874. imamo u zapisnicima »Sjedinjenog slovinskog društva od dobročinstva« sigurne podatke o našim iseljenicima u New Orleansu.

Prvi doseljeni pomorci mahom su iz dubrovačkog područja⁷). Evo njihovih patronimika i mjesta podrijetla: Bačić iz Dubrovnika, Cibilić i Jurišić iz Dube na Pelješcu, Čurlica iz Rijeke Dubrovačke, Cvjetković sa Šipana, Radović, Vidaković i Konjević iz Konavala. Oni su došli s priličnim obrazovanjem i s mnogo poslovne spremne. New Orleans, koji je već g. 1804. otvoren pomorskom prometu, dobiva jači trgovački značaj i već je naredne godine otvorena u njem podružnica United States banke. U kulturnom i privrednom životu grada još su bili svježiji tragovi francuske i španjolske dominacije. To je olakšavalo doseljenim Dubrovčanima brzo prilagođavanje novoj sredini. Naslućujući mogućnost obogaćenja, napuštaju brodove, postaju trgovci i gostioničari, uskoro osnivaju i industrijska poduzeća i u svim tim zanimanjima imaju uspjeha.

U arhivu »Sjedinjenog slovinskog društva od dobročinstva« nalazimo imena prvih članova (godine 1874.). Imena pokazuju, da su svi iz primorja, ali mjesta podrijetla nisu označena, niti ih je moguće za sve utvrditi, jer danas u New Orleansu nema oko 25% tih prezimena. Mnogi od prvih članova umrli su bez potomaka, drugi su se vratili kući. U ono je doba većina dolazila s namjerom, da zarađi koju tisuću dolara i da se vrati u stari kraj. Podrijetlo nekih prezimena utvrđeno je po sjećanju potomaka, iako sadašnja, treća generacija jedva i zna, da su im se stari doselili iz Jugoslavije. Za druge smo dobili podatke iz dubrovačke okolice i iz literature⁸), dok se za ostale može samo nagađati. Oko 50% bili su iz dubrovačkog područja⁹).

⁵ »Dr. Kognevich, ugledni neworleanski liječnik-zubar, priča, da je njegov otac, kome su sada 82 godine, rođen u New Orleansu, a da je njegov stric, koji je prije šest godina umro u 84-oj godini života, također rođen u New Orleansu. Ako pretpostavimo, da je njegov pokojni djed, prije poznanstva i ženidbe s jednom strankinjom morao provesti u ovom gradu barem nekoliko godina, uzevši u obzir ondašnje prilike, logično dolazimo do zaključka, da je stari Kognevich (djed mu) došao u New Orleans negdje oko 1835. Iz razgovora s našim starijim iseljenicima P. Cibilićem, M. A. Baccichem i drugima dade se zaključiti, da je oko godine 1845. postojala u New Orleansu manja grupa naših ljudi«. (Pejović L. M.: Louisiana — Texas — Mississippi, New Orleans, 1935. Str. 25).

⁶ Ibid. str. 25. Iz zapisnika osnivačke skupštine Sjedinjenog slovinskog društva od dobročinstva, god. 1874. razabire se, da su odmah pristupila u članstvo 54 iseljenika, znači svega samo 25%. (O. p.)

⁷ Ibid. str. 25.

⁸ Sindik I.: Dubrovnik i okolica, XXVIII. knjiga Srpskog etnografskog zbornika, Beograd, 1926. i Bjelovučić N. Z.: Poluotok Rat (Pelješac) XXIII. knjiga Srpskog etnografskog zbornika, Beograd, 1922.

⁹ Evo prvih članova društva: M'ćo Drašković, Marko Popović, Petar Skalacija, Ivan, Vicko i Lazar Radović, Petar Rašica, Boško Mustahinić, Antun Ban,

Tokom posljednjih desetljeća 19. stoljeća i prvih godina 20. stoljeća nastavlja se doseljavanje u New Orleans. No prirast se sada sastoji uglavnom od ribarskih porodica s dalmatinske obale, iz Dubrovačkog i Makarskog Primorja, s otoka i iz Boke¹⁰).

Prema sjećanju starog Andre Vidaka naši su iseljenici imali još god. 1865. u New Orleansu brodove na jedra, na kojima su dovozili ribu na neworleansku tržnicu¹¹). A. Vidak se sjeća, da se uz obalu New Orleansa moglo vidjeti do pedeset i više tih jedrilica. Većina je imala naša imena: Slavenska vila, Dubrovnik i slično. Jedrilice su bile dugačke, uske, s plitkim dnom, te su ih mogli — kad nije bilo vjetera — po kanalima gurati dugim motkama (pushing poles). Gradili su ih inorodci. Ti su brodovi bili nešto veći od dalmatinskih leuba. Posada je redovno bila naša: vlasnik i jedan-dva radnika (mornara) ili dva druga, koji su skupa radili.

Ribari su mahom nastavljali zanimanje, koje su imali kod kuće. Bočate vode oko ušća Mississippija vrlo su bogate ribom. Naši ribari postižu velik uspjeh gajenjem kamenica, te lovom i preradom rakova. U posao oko kamenica prvi se upušta Luka Jurišić, nazvan »Father od modern Louisiana Oyster Industry«, iz Dube na Pelješcu, oko godine 1860. Svojom bistrinom i organizacionom sposobnošću udara on temelje novoj privrednoj grani naših iseljenika u Louisiana. Jurišić je donio s Malostonskog kanala, koji daje naše najbolje kamenice (Bistrina), sobom smisao za ovu ribarsku granu. Iz godine u godinu dolazilo je na stotine naših

Boško Mioč, Luka i Vlaho Petrović, Stjepan Puh i Andrija Cvjetković, svi iz Konavala; zatim Luka Skobelj iz Rijeke Dubrovačke, Ivan Berbera (Brbora?) iz Dola (Dubrovačko Primorje), Ivan Strbinčić iz Dubrovačkog Primorja; Antun Bajurin, Frano Tovarac i Ilija Pendo iz Stona (Pendo su podrijetlom iz Konavala); Ivan Rusin iz Luke Šipanske, Nikola Garbini iz Hodilja, Frano Masić iz Župe Dubrovačke, Nikola Veljačić sa Pelješca (doselili iz Konavala), Ambro Sangaletti iz Lastova, Krsto Vukasović, Bogdan, Rafo i Stefo Abramović, Todor Tripković, Lazar Radulović, Luka Jovanović, Spiro Vušković, Ilija Berberović i Stefo Surdić, svi vjerojatno iz Boke ili Hercegovci iz sela na granici dubrovačkoj; Joko Kršanac iz Luštice kod Hercegnovog (Chersanaz Basilio bio je 1873. zapovjednik barka »Deseti Dubrovački«); Simo Picinčić te Antun i B. L. Fučić sa Lošinja; Mato Štiglic (Hrvatsko Primorje?), Nikola Mladineo sa Hvara, Jozo Koskina, do poslije Prvog svjetskog rata živio je u Splitu brodograditelj Koščina (Coschina); Joko Sortan, Jozo Kutzum, Mato Drčelja, Ivan Apoloneo, Vicko Antulović, Tomo Antončić, Jure Gusina, Filip Picoli, Baro Soljačić, Ilija Rikoski i Gašpar Slabowski (dva posljednja po svoj prilici potomci austrijskih vojnika, koji su sačinjavali posadu grada Dubrovnika. I danas u Dubrovniku postoje Radecki, Sikorski i sl.)

¹⁰ Evo njihovih imena: Jurišići, Cibilići (druge generacije doseljenika), Bilići, Slavići iz Dube na Pelješcu, Gerice iz Stona, Palihnići iz Kune, Kopanice iz Česvine, Butirići, Porobilo, Nesancović, Murine iz Trpnja, Sumići, Pivci, Martinovići, Vodanovići, Veče iz Podgore, Lulići, Cvitanovići, Morovići, Talijančići, Pobrince iz Igrana, Jurakovići iz Živogošća, Vezići i Jurišići iz Brista, Vujnovići, Frančevići, Vojkovići, Vuljani, Pijacuni, Kuluzi iz Sućurja na Hvaru, Carevići, Peršići iz Korčule, Salatići, Jurović, Sukno iz Konavala, Mukoberci (Muhoberci) iz Osojnika, Gjentilići iz Molunta, Bijelić, Rusović, Pavlović iz Boke, Nikolac iz Metkovića, Čaće iz Opuzena (ili Zlarina), Luša iz Krapnja i Marčev iz Molata.

Nemamo točnih podataka, odakle su se u istom razdoblju doselile porodice: Španja, Grama, Franceski, Mastić, Prisljić, Maturić, Anzulović, Jasprica, Bautović i druge.

¹¹ Pejović, op. cit., str. 53.

ljudi iz Starog kraja. Mnogi se sa svojom ušteđevinom vraćahu u domovinu, no većina ih je ostajala na novome tlu; ženili su se, međutim, redovito iz domovine.

I danas naši ljudi kontroliraju oko 70% cjelokupne industrije kamenica u Louisiani, a oko 10—15% njih love rakove¹²). Odgovili su t. zv. »louisiansku kamenicu«, koja se u Americi mnogo traži. Postoji mišljenje, da »louisianska kamenica« ima naročit ukus radi toga, što mješavina slane i slatke vode na ušću Mississippija ima povoljan omjer. U trgovačkom svijetu ona je izjednačena s cijenjenim kamenicama iz Galventona i Marylanda (Chesapeake Bay).

Naši ribari u Louisiani, kao što i ribari ostalih narodnosti, ne žive u grupiranim naseljima kao kod nas. Kao i američki farmeri žive oni na mjestu rada. Tu imaju svoje kuće, »kabane«. Kabane naših ribara razasute su u obalnom pojasu između gradića Burasa na Mississippiju i zaliva Barataria na zapadu, na duljini od nekih 60 km, a na udaljenosti od glavne obalne crte od 6 do 25 km.

Ribari, uzgajatelji kamenica, čine glavni i najznačajniji elemenat naših iseljenika u Louisiani. Uspjeli su ne samo da se održe, već i da ekonomski ojačaju i zaposle nove doseljenike, koji su tokom decenija dolazili. Naši su ribari u novoj sredini stekli glas solidne i korisne društvene skupine, a njihov ekonomski prosperitet imao je znatnog odraza i na životne prilike rodaka u Starom kraju. Zarada u ribarstvu omogućila je osnivanje novih i povoljnijih gospodarskih grana.

S obzirom na izuzetnu važnost, koju ribarstvo i posebno uzgoj kamenica ima za naše iseljenike, osvrnut ćemo se поблиže na ovo zanimanje.

Južno od grada New Orleansa do mora širi se golema delta Mississippija s mnogobrojnim naplavnim otočićima i bočatim lagunama (dubokim 1—4 m), podesnim za gajenje kamenica. Naši su ribari sagradili svoje »kabane« na pjeskovitim otočićima, koji se samo do 50 cm izdižu iz mora i za velike plime potpuno poplave, te na rubovima baruština.

U mjestima Empire, Buras, Triumph, Olga bila su prva ribarska središta i odatle se jedan dio preselio na istok, u Biloxi, da pod relativno različitim okolnostima razvije rad na ribarstvu i ribarskoj industriji.

Do početka ovog stoljeća rad uzgajatelja kamenica bio je vrlo naporan. Posao se obavljao uglavnom bez pravoga alata, s brodovima na vesla i jedra, radilo se gazeći u vodi do pojasa, rukama razrjeđujući i skupljajući kamenice, i to 12—15 sati dnevno. Život u niskim i vlažnim barakama otežavali su roževi komaraca. Ribari su vlastitim brodovima dovozili kamenice u New Orleans, tu ih prodavali i kupovali što im treba za kuću i ponovno se niz rijeku vraćali u svoje neprijatne nastambe. Mnogi su od bolesti i prevelikog napora prerano umirali. Sposobnost i progresivnost naših ribara mnogo je izmijenila i poboljšala uvjete rada.

Kada je na početku dvadesetog stoljeća opća mehanizacija zahvatila i ribarstvo, prvi uvodi motor na svoj brod Miho Cibilić iz Dube. Njegova

¹² »Gambori«, kako ih naši iseljenici nazivaju. Lov rakova »gambora« u Louisiani većinom je u rukama Francuza i Talijana.

se porodica tamo doselila prije američkog građanskog rata¹³). U isto vrijeme modernizira se i alat za sakupljanje kamenica. Prvu »drăgu« za sakupljanje kamenica¹⁴) uvodi Leopold Talijančić iz Igrana. Ove tehničke tekovine donose našim ribarima veću mogućnost proizvodnje, obilatiju zaradu i snošljiviji život. Oni osnivaju i svoju zadrugu »Association of Louisiana Oystermen«. Zadruga im je mnogo pomagala za vrijeme privredne krize, koja je vladala od 1929.—1933. Po svršetku krize zadruga se raspada, i ribari nastavljaju sistemom pojedinačne ponude i potražnje. Danas je njihovo gospodarsko stanje mnogo bolje. Nehigijenske barake zamijenili su udobni ribarski domovi, snabdjeveni električnom rasvjetom i ostalim suvremenim uređajem. Građeni su na drvenim stupovima visokim 4.5 do 5.5 metara radi obrane od poplave, iako kroz zadnjih dvadeset godina nije bilo takva slučaja, jer je korito dobro osigurano nasipima pa nema većih poplava. Pri poplavama uginu mnogo kamenica od slatke vode, ali sliedeće godine bolje rastu. Iskorišteni su i komarci.

Ribari žive u »kabanama« za vrijeme rada oko uzgoja ili sabiranja kamenica. No glavni su im domovi danas većinom u New Orleansu, gdje stanuju njihove obitelji. Brzim brodovima ili automobilima stignu u grad za dva do tri sata. Mnoge ribarske obitelji provode ljeto u tim kabanama, jer u New Orleansu zna biti vrlo vruće.

Rekli smo, da naši ribari love i rakove¹⁵). Rakovi se love s brodova, koji su slični onima za rad oko kamenica¹⁶). Štaviše, nekada isti brodovi služe i jednom i drugom poslu. Neki od prosinca beru kamenice, zatim na iste brodove uzimaju mreže za rakove. Na put, »trip«, idu po 6—7 dana; love »gambore« na udaljenosti od 5—50 milja od obale. Obično odlaze u lov u subotu, a u četvrtak ili petak se vraćaju.

Kao što je rečeno, Empire, Buras, Triumph i Olga glavna su naselja, gdje žive naši ribari.

Empire, koji je udaljen 50 milja od New Orleansa, ima oko 1000 stanovnika; od toga oko 200 naših iseljenika¹⁷). Pored gajenja kamenica kao primarnog zanimanja, naši se ljudi bave trgovinom, drže gostionice, jedan hotel i drugo. Nema naših društava, jer mjesto gravitira prema New Orleansu, gdje je centar naših iseljenika.

¹³ Miho Čibilić (Ziblich) još je i danas živ i u svojoj 82. godini života učestvuje u javnom životu naše naseobine u New Orleansu.

¹⁴ Drăga — povlačna mreža, jaružilo. Naši ribari u Louisiani nazivaju je »drode« prema engleskom Drodges. Ova drăga (drode), mreža u obliku slova V, duga je 1 m, široka 90 cm i može zgrabiti 2—4 vreće kamenica. Uokvirena je željeznom šipkom. Na širokom su kraju zubi kao grablje, a dio mreže, koji se povlači dnom, od željeznih je prstenova. Drăga se povlači motovilom. Svaki broj ima po jednu drăgu na svakoj strani. Kad brod naiđe na poziciju s kamenicama, okreće se i sakuplja ih, dok se brod ne nakrca. Traje 2—4 sata dok brod nakrca 700—1000 vreća. Kad je brod pun, voda prelazi za par centimetara preko palube.

¹⁵ Kozice, Shrimps, »gambori«.

¹⁶ Brodovi nemaju nikakve sličnosti s našim dalmatinskim ribarskim brodovima. Naši iseljenici kupuju iste brodove kao i ostali tamošnji ribari, građene na način, koji odgovara prilikama. Radi plitkog morskog dna i brodovi su malog gaza. Duljina im je 45—60 stopa, a širina 19—20. Današnja je vrijednost svakog takvog broda od 15—30 tisuća dolara. Brodovi imaju motor od 90—180 KS.

¹⁷ Ovdje žive naše porodice Peršić, Miljak, Anzulović, Bilić, Jasprica, Savić, Kresić, Vujević, Tasović, Jurišić.

Olga je malo ribarsko naselje, koje su naši iseljenici osnovali prije nekih 90 godina i dali mu tada ime Soline. Kasnije je to ime zamijenjeno današnjim. Naselje Olga broji sada svega nekih 50 stanovnika, a od toga samo 2—3 naše ribarske obitelji¹⁸). Ovdje je ugledni naš iseljenik i sadašnji predsjednik Sjedinjenog slovinskog društva od dobročinstva u New Orleansu, Marin Gerica, imao svoje brodogradilište (Olga Shipyard Co.), koje je u zadnje vrijeme napustio, ušavši u brodarsko poduzeće Victoria Navigation Co. Gerica se i dalje bavi gajenjem kamenica i plantažama naranča.

Naselje Buras i Triumph udaljena su jedno od drugoga oko 3 km. Naši doseljenici u Triumphu bavili su se gajenjem kamenica. Dugogodišnjim radom i štednjom prikupili su i kapital i kupili prije nekih 25 godina prostrana polja pored rijeke Mississippija, između gradića Triumph i Buras. Isušili su nove posjede, posadili naranče, rasplodili stoku, sagradili kuće i tako osnovali nova gospodarstva i napustili prvotno ribarsko zanimanje. Ovdje se zapaža ista pojava kao i u našem Primorju, da ribari pretpostavljaju poljodjelstvo prvobitnom teškom radu ili da zadržavaju oba zanimanja.

Između Burasa i Triumpha danas živi oko 20 dalmatinskih porodica kao uzgajatelji naranča, proizvađači vina od naranča i džemova, ili su veletrgovci kamenicama¹⁹). Znatan dio njih potječe iz Makarskog Primorja (Podgora i Igrane).

Zemlja između Burasa i Triumpha naročito je dobra za uzgoj naranča. Treba samo oko 500 funti gnojiva po akru zemlje²⁰), jer Mississippi donosi mnogo plodnog mulja, slično kao što Nil donosi u nizinske dijelove Egipta. Za istu površinu na Floridi, gdje uspijevaju čuvene naranče, treba oko 2000 funti gnojiva. Gajenje naranče u Louisiani nije novo. Tu su voćku donijeli Portugalci i Španjolci, gajili su je već urođenici, ali u suvremenoj produkciji naši iseljenici imaju vidan udio. Spominje se, da se prije 60—65 godina počeo time baviti jedan od naših prvih doseljenika N. Vasović iz Boke Kotorske.

Danas naši ljudi posjeduju preko 700 akra zasađenih narančama. Godišnja proizvodnja iznosi oko 25 milijuna plodova odnosno oko pola milijuna sanduka. Imanja su procijenjena na 3—4 milijuna dolara. Među njima su istaknuti proizvađači narančina vina: Ivan Lulić s firmom »John Lulich Orange Wine«²¹), Jure Pivac »Orange Wine George Pivach«, braća Talijančić sa oko 2000 stabala naranča, Ivan Šumić sa preko 1300 stabala²²) i dr. Spomenuti industrijalci proizvode godišnje 40—50 hiljada galona²³) narančina vina.

Iseljenici između Burasa i Triumpha žive dobro. Uz udobne domove na imanjima skoro svi imaju vlastite kuće i u New Orleansu, kamo često

¹⁸ Gerica i Marinović.

¹⁹ Evo njihovih imena: N. Buevil, J. Čaće, Oringa ud. Cvetanović, J. M. Dumić, A. Franceski, T. Gama, D., J. i S. Konjević, Mara Lulić, J. Marinović, braća Mastić, A. Maturić, S. Pavlović, Ljubica Petrović, J. i T. Pivac, Vela, A. Pobriva, S. Španja udova Šumić i N. Vasović.

²⁰ 1 akr (acre) — 0.4 hektara.

²¹ U zadnje je vrijeme napustio posao povukavši se u mirovinu u New Orleans.

²² Posao sada vodi njegova udovica Ivana Šumić.

idu. Imaju svoje automobile. Nemaju posebnog društva, jer im je New Orleans središte, kamo dolaze na skupštine, proslave, ženidbe i sprovode sunarodnjaka.

Tražeci nova polja za svoju ribarsku aktivnost, preselio se jedan dio naših ribara iz Louisiane u vode susjedne države Mississippi, i u mjestu Biloxi, oko 130 km istočno od New Orleansa, počeo novo uspješno ribarstvo. Tu danas živi oko 500—800 naših iseljenika²⁴. Oni su iz raznih krajeva naše zemlje, no ribarstvom se bave uglavnom doseljenici s otoka Brača, zatim s Molata i Hvara.

Biloxi je poznato turističko mjesto (45.000 stan.; god. 1930. samo 14.850); glavna mu je grana privrede ribarstvo. Ribarska industrija u Biloxiju počela je oko godine 1880. i sastojala se u tome, da su ribari spremali kamenice u vreće i slali ih u Vicksburg, Jazoo City, Montgomery i Memphis. Među njenim pionirima spominju se i dva naša imena: kap. J. B. Kovačević i kap. Antun Pisarić.

Prosječna godišnja proizvodnja ribarskih produkata u gradu Biloxi iznosi 8.500.000 kutija konzerviranih i 170.000 galona sirovih kamenica te oko 8.000.000 konzervi od rakova (Crabmeat), pored znatnih količina kornjača i velikih rakova²⁵. Računa se, da su naši iseljenici u Biloxiju uložili preko pet milijuna dolara u ribarsku industriju i njima pripada 85% cjelokupne ribarske privrede ovog grada. Među najveća poduzeća za konzerviranje rakova i kamenica u Biloxiju spadaju: Mavar Shrimps & Oyster Co. Inc. — predsjednik Ivan Mavar iz Molata, zatim Sea Cost Packing Co. Inc. — predsjednik Petar Pavlov iz Kaštel-Gomilice. Poduzeće Anticich Packing Co. ima 25 ribarskih brodova (Antičić iz Igrana), Kuluz Packing Co. — vlasništvo tri brata Kuluza iz Sućurja na Hvaru, te Dubaz Packing Co. (sa Pelješca). Vrijednost samog poduzeća I. Mavar cijeni se na oko 2 milijuna dolara. (God. 1947. prouzročio je uragan ovom poduzeću štetu od 250.000 dolara).

Uposlenje u ovim poduzećima koleba prema godišnjim dobima i ribolovu. Kad je velik ulov »gambora« tvornice su pune radnika. Za najboljeg lova radi do 4000 radnika u tvornicama naših iseljenika, i to većinom Francuza i Talijana; i Crnaca ima, no oni prema postojećim propisima rade odvojeno u zasebnim pogonima. Naših najmovnih radnika ima svega oko 2%.

Iseljenici u Biloxiju, koji su se doselili iz Louisiane, gdje su bili članovi Sjedinjenog slovinskog društva od dobročinstva, osnovali su novo društvo »Slavensko dobrotvorno društvo« (Slavonian Benevolent Association), koje već ima i svoj dom (društvo u New Orleansu ga još nema).

²³ 1 galon — 3.785 litara.

²⁴ Evo nekoliko imena tamošnjih iseljenika: Antičić, Baranić Martin, Beanović Luka (u Handsboro), Ceretić P., Cvitanović Dominik, V. i T., Dujmov Božo, Gospodanović Matre i Vincent, Jovanović Filip, braća Kuluz, Kuljiš dr. Josip i Luka, Marković Dane, Mavar Ivan, Mladinić Ernest, Perešić E., Perišić Eugen, Pitalo Antun, Louis i Petar, Ragusin Albert i Antun, Rerečić A. R., Rosetti Jakov i Ante, Rudolfić Stjepan, Sekul Ivan i Stjepan, Smolčić, Stanović Ante, Subal Ivan (u Jacksonu), te Trebović Matre i Roko.

²⁵ Encyclopedia Britannica, 1939. i Pejović L. M.: Louisiana-Texas-Mississippi, New Orleans, 1935. Str. 111.

Ribarstvo (gajenje kamenica i lov rakova) udarilo je čvrst temelj ekonomskom prosperitetu naših naseobina u Louisiani i Missisippiju. Računa se, da je do godine 1950. u industriju kamenica u Louisiani, uključivši tu i vrijednost brodova, uloženo oko 3—4 milijuna dolara. Uzevši u obzir, kako je istaknuto, da oko 70% cjelopupne proizvodnje kamenica, kontroliraju naši ljudi, može se govoriti o značenju naših iseljenika u narodnoj privredi države Louisiana.

Prema današnjem prosječnom računanju, država Louisiana crpi od industrije kamenica po neposrednim fiskalnim oblicima godišnje na milijune dolara.

Istaknuto je, da su se prvi doseljenici-pomorci posvetili trgovačkom poslu. Smioniji i poduzetniji ubrzo su počeli industrijske pothvate. U trgovini su se najredovitije bavili »grošerijama«, trgovinama živežnih namirnica. Nekoliko naših iseljenika postiglo je u industriji istaknuto ime. V. Rusović postaje suvlasnikom Machine and Metal Works Inc., najveće mašinske radionice za popravak brodova u New Orleansu. On je osnovao i jedinu nezavisnu tvornicu za proizvodnju čistog kisika južno od grada Birminghama u državi Alabama (Consumers Oxygen Co.), zatim J. S. Engineering Corp. (radionicu za čišćenje brodskih i željezničkih cisterna. Kap. Petar Talijančić, brodovlasnik, organizira Victoria Navigation Co., a Marin Gerica osniva brodogradilište Olga Shipyard Co. Pored Talijančića parobrodarstvom se bavi i Marko Cibilić. Iz prve skupine doseljenika kao i kasnije doseljenih ribara, izrastao je izvjestan broj intelektualaca: liječnika, inženjera i pripadnika drugih zvanja²⁶). Neki se bave bankarstvom ili žive od prihoda uloženi kapitala.

Ukupnu vrijednost imovine naših iseljenika u državama Louisiani i Missisippi nije moguće utvrditi. Ima 6—7 iseljenika, čija se imovina računa u prosjeku na oko pola milijuna dolara, a prema približnoj kalkulaciji u samom New Orleansu imovina jugoslavenskih iseljenika penje se na nekih 20—25 milijuna dolara, u svim ostalim mjestima (bez Biloxija) do 20 milijuna dolara.

Pojam »blagostanja« naših iseljenika mora se shvatiti prema prilika na licu mjesta, ne preračunavajući dolarsku vrijednost u naš novac. Ribarska poduzeća naših iseljenika, njihove plantaže, tvornice i trgovine održavaju se teškim i upornim radom. Kad bi ovaj rad popustio za godinu-dvije, pao bi naglo i njihov sadašnji povoljni standard. Troškovi pogona, uzdržavanja i osiguranja kreću se na tisuće i tisuće dolara za svakog ribara godišnje, a pogotovo s povišenim poslijeratnim cijenama, porazima, taksama i ostalim izdacima.

Navedeni podaci govore nam o sposobnosti, vitalitetu, snalažljivosti i vidnim ekonomskim uspjesima naših primoraca u okviru drugih društvenih uvjeta nego što su oni u njihovu rodnom kraju. Međutim je činjenica, da emigracije svih evropskih zemalja u Amerikama postepeno gube narodnu otpornost. Naše iseljeničke mase, to je više puta istaknuto, spa-

²⁶ Liječnici dr. Konjević, dr. P. Salatić, koji ima 6 sinova: jedan je odvjetnik, jedan liječnik, jedan zubar, a ostali su još na sveučilišnim studijama; dr. A. Levata, zubar, Bernard Parun, profesor, dr. Juraković, liječnik, profesor M. Vujnović.

daju među one narodne skupine, koje su u tom pogledu najkonzervativnije. Ali je prelaženje Jugoslavena u nacionalne Amerikance stalan i neminovan proces. Druga ili treća generacija prima svijest nove narodnosti. Međutim intelektualci prve i druge generacije pokazuju interes za svoje podrijetlo i rado održavaju vezu s našim narodom. Nažalost i oni nedovoljno poznaju naš jezik.

Narodnooslobodilački rat i kod naših je iseljenika u Louisiani probudio osjećaj zajednice sa Starim krajem. U vremenu od 1943.—1947. mnogi su i iz treće generacije s ponosom isticali, da su podrijetlom Jugoslaveni. Taj je osjećaj kod mnogih pojedinaca ponovno oslabio prvenstveno zbog slabe ili nikakve veze sa Starim krajem. Uspostava prve stalne trgovačke i brodarske veze s lukom New Orleansa²⁷⁾, koja je upravo uvedena našim modernim brodovima »Srbija«, »Hrvatska« i »Makedonija«, osvježiti će i učvrstiti veze iseljenika s novom Jugoslavijom.

Kao što je Narodnooslobodilačka borba probudila već oslabljene narodne osjećaje, tako su ratna stradanja rodbine u domovini ojačala socijalne i humane osjećaje naših iseljenika. Poslije Drugog svjetskog rata uspostavljene su veze i s onim rođacima i znancima s kojima nisu održavane ni prije ove katastrofe. Uz pojedinačne, vršene su i skupne akcije sabiranja i slanja pomoći rodnom kraju. Računa se, da je prosječno svaka iseljenička porodica iz New Orleansa u domovinu poslala oko 250 pošiljaka odjeće, hrane i drugih korisnih predmeta. Par iseljenika odlučilo je da se konačno povrate, da bi svojim novčanim sredstvima pomogli na obnovi i izgradnji domovine. Ova akcija samo je nastavak plemenitih tradicija naših iseljenika oko ušća Mississippija.

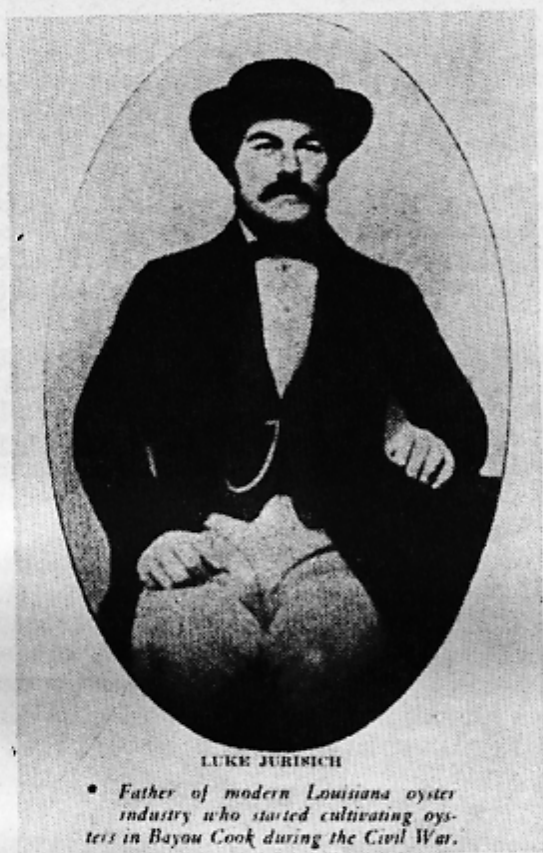

Iako se aktivnost naših iseljenika odvija na prostranom području oko ušća Mississippija, središte njihovog života je New Orleans. Tu žive veterani iseljenika, intelektualci i ekonomski najjači predstavnici. Sjedinjeno slovinsko društvo od dobročinstva čuva uspomene na prošlost.

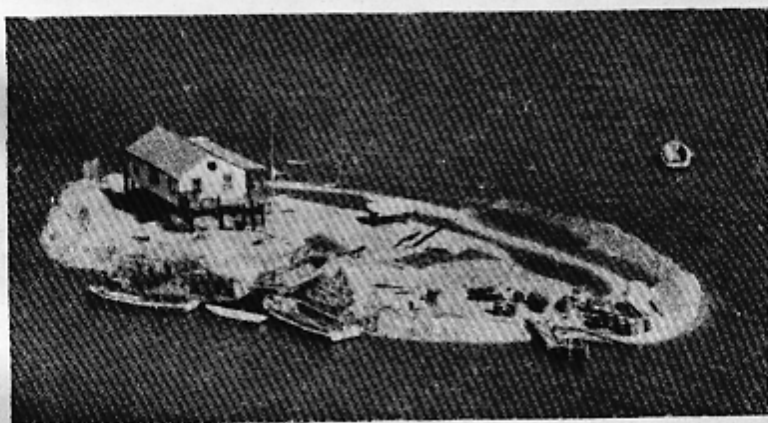
Dne 5. lipnja 1949. Sjedinjeno slovinsko društvo od dobročinstva svečano je proslavilo 75-godišnjicu svoga opstanka. Arhiv društva sadrži najbrojnije i najsigurnije podatke o našim iseljenicima u bližoj i daljoj okolini. Društvo i danas, nakon 76 godina, postoji pod istim imenom i djeluje po istim pravilima s neznatnom izmjenom iz 1923. godine²⁸⁾. Pravila ovog društva odrazuju dvije sociografske karakteristike našeg primorskog iseljeničkog mentaliteta: patriotski i socijalni osjećaj. Značajno je, da su ciljevi ovoga našeg iseljeničkog društva istovjetni s onima starih dalmatinskih bratovština, koje su djelovale od 13. stoljeća do Napoleonova doba, a u ograničenom broju i do prvih dece-

²⁷⁾ New Orleans je danas druga američka luka po vrijednosti prometa. Prema statistici trgovačkog pomorskog departmana iznosio je promet u godini 1949., izražen u novcu, 1 milijardu 225.800.000 dolara. U tonaži uvezene i izvezene robe New Orleans je sa 6.225.000 tona na petom mjestu među lukama USA.

²⁸⁾ U odsjeku 2. ovih Pravila stoji: »Ciljevi ovog društva jesu: paziti na čudoredno i tvorno poboljšanje svojih članovah, da im pomaže u njihovoj bolesti i potrebi, da doprinosi za uzdržavanje svojih udovica i siročadi, i da pokopava svoje mrtve«, a u zapisniku osnivačke skupštine od 1. svibnja 1874., koji se čuva

Fot. 1. — Luka Jurišić. Rodom iz Pelješca, inicijator kamenica u državi Louisiani (v. engl. tekst).

Fot. 2. — Tipičan stan naših iseljenika, uzgajatelja kamenica na pješkovitom otoku delte Missisippija.

nija našega stoljeća. Prema usmenoj predaji naših iseljenika bio je običaj, da se ribari sastanu, i jedan bi dao 10 dolara, drugi neku spravu, treći malu barku, da bi pomogli neopskrbljenom doseljeniku i omogućili mu, da započne nov život. Nisu tražili, da im on to vrati, već samo »da i on bude tako milostiv i pomogne druge u potrebi«.

Na posljednjoj skupštini Sjedinjenog slovinskog društva od dobroćinstva, održanoj 7. svibnja 1950., jedna je skupina članova pripremila i predložila rezoluciju, da u društvenim poslovima dosadašnji hrvatski jezik bude zamijenjen engleskim. Ovaj je prijedlog međutim velikom većinom odbačen.

Pored ovog starog društva postoji danas u New Orleansu i Jugoslavenski klub, osnovan 1937., većinom od mladih ljudi. U ovom društvu prevladava engleski jezik, jer mnogi članovi slabo govore hrvatski. Knjige se vode na hrvatskom jeziku i prevode na engleski. Klub razvija prvenstveno društveni život, a ima u planu i izgradnju »Yugoslav Home«, jer se nedostatak takve ustanove jako osjeća u životu naše tamošnje naseobine.

Nadalje postoji Slavenski klub (Slavonian Pleasure Club), koji životari, neaktivan je i s malim brojem članova, uglavnom Molačana.

U vremenu između dva rata postojao je i odbor Jadranske straže kao ogranak istoimene organizacije u Jugoslaviji. To je ujedno bila jedina organizirana veza sa starim krajem.

Hrvatskih novina u New Orleansu nema. Najviše se prima »Hrvatski svijet« iz New Yorka. Izdaje A. Tanasković iz Staroga Grada na Hvaru.

U New Orleansu, u mjestima delte Mississippija i u gradu Biloxiju živi danas 638 građana rođenih u Jugoslaviji²⁹). Naši iseljenici cijene, da ima oko 6.000 njih, koji se zovu našim imenima ili su naše krvi³⁰).

U antropogeografskom proučavanju naroda vrlo je važno poznavati migracijske pravce iz domovine u tuđe zemlje, da bismo mogli ustanoviti udio (ljudske snage, kapitala i zanimanja) jednog naroda u izgradnji tuđih država i utvrditi sposobnost i prodornost jedne etničke jedinice. U narodima s razvijenom emigracijom osnovani su posebni naučni instituti za proučavanje iseljeničke problematike.

u arhivu društva, u pogledu zastave, članstva i jezika, stoji doslovno (prepisano u originalnom jeziku i pravopisu iz zapisnika): »...ovo društvo ne mora imati ili nositi nikakvog drugog barjaka već samo onog od U. S. Amerike i da nema primati u ovo društvo nikog inostranog kao društvenika i da na Sastanke ovog Društva nemora se govoriti ili knjige držati u ikakvi inostrani jezik veče samo Slovinski...«.

²⁹ Sixteenth Census of U. S. A., 1940., Pop. Vol. II. Part. 1, str. 42.

³⁰ Ovdje na jugu Sjedinjenih Država zadržavaju naši iseljenici stara porodična prezimena, tako je za Amerikance, a i za iseljenike drugih jezika, teško, skoro i nemoguće upamtiti i izgovoriti naša prezimena. Rijetki su oni, koji ponešto adaptiraju svoje prezime da bude pristupačnije (na pr. Porobilo u Porobil i sl.). Inače na kraju umjesto »ć« skoro redovno pišu »ch«, da bi se znalo pravilno pročitati. Kako mnogi imaju svoje brodove, a neki i kapetanske papire, inorodci ih mahom zovu kapetanima. Tako »Capt. George« (Jura Vujnović), »Capt. Luke« (Luka Jurišić), »Capt. Simo«, »Capt. John«, ili ih pak nazivaju drugim nekim popularnim nazivima.

Mi još malo toga pouzdano znamo o našim iseljenicima u Amerikama i na ostalim kontinentima. Većinom ne znamo ni podrijetla iseljenika ni njihov ekonomski i društveni položaj u novoj sredini, niti njihove relacije prema domovini.

Ovaj prikaz života naših iseljenika oko ušća Mississippija, koji imaju jednu od najstarijih jugoslavenskih organizacija u Sjedinjenim Državama, ne može se smatrati potpunim zbog mnogih poteškoća u prikupljanju podataka. Dopunjavanje podataka ovog priloga kao i obradba ostalih naših iseljeničkih skupina predstavlja važno i potrebno područje istraživanja, koje bi trebalo da nađe odgovarajuću organizacijsku formu.

SUMMARY

Yugoslav Emigrants round Estuary of Mississippi

by O. Lahman

This review, covering one of the oldest Yugoslav settlements in the United States of America, situated on the estuary of the Mississippi River, adds to the results achieved hitherto in the field of anthropogeographic investigations into the question of Yugoslav emigration.

This review shows the stages of emigration, the first of which, by the middle of the nineteenth century, included mostly seamen provenient from the district of Ragusa, and the second one, coinciding with the end of the century, consisted principally of Dalmatian fishermen.

Whilst the first generation of Yugoslav settlers shifted to free professions ashore, the second one stuck to previous professions, organizing a fishing industry in the new midst, and taking part in its development, particularly in the oyster trade. About 70% of that trade in Louisiana is now held by American citizens of Yugoslav origin.

Another group of Yugoslav settlers turned successfully to cultivation of orange-trees.

By their efficiency and moral integrity, Yugoslav settlers have strengthened their economic and social position as prosperous industrials, in-keepers, and merchants. A number of prominent intellectuals sprang up from this settlement engaging themselves in free professions.

A beneficent organisation, called The United Slavonian Benevolent Association of New Orleans, established in that town in 1874, still exists there under the same name, being ruled by the constitution adopted 76 years ago. According to its age, this is the second Yugoslav association in the United States.

The economic ties with the country of origin have been revived after the World War II and this is manifested by the material aid extended by these emigrants to their relatives in Yugoslavia.